

M. Szebeni Géza A Radványi-ügy

A Kádár-korszak külügyminisztériumának a története nem bővelkedik „disszidáló” diplomatákban. Több mint harminc év alatt tán fél tucat diplomata és még kevesebb hírszerző szegte meg esküjét, s ment át a váltakozó intenzitással folyó hidegháborúban a másik oldalra – ki ilyen, ki olyan okból. A meglepően alacsony számra sok magyarázat kínálkozik. A kiválasztás feltételen számításba veendő, hiszen a diplomáciai kar derékhadát az esetek döntő többségében a hazájukat szerető, a rendszer hívének tekinthető, a rendszert sok esetben kritikus szemmel néző, de elfogadó, magasan képzett káderek adták. Mindenképpen szerepet játszott a diplomáciai pálya óriási társadalmi presztízse, a komparatív anyagi előnyök jelentősége, a lényegében korlátlan utazási lehetőség. Nem kis súllyal esett latba „a külügy” a tekintetben humánus káderpolitikája, amely szerint a kihelyezett családoknak nem kellett itthon hagyni a gyerek(ek)et, így azokat bármely iskolába (egyházi kivételével) beírathatták. Ez már az 1960-as évektől így volt, a „külügyes gyerekek” legtöbbször hazai versenytársaikhoz képest igen komoly előnyhöz jutott.

A disszidálások sorából egy magas rangú hírszerző tiszt és két külügyi főtisztviselő majd ötven évvel ezelőtti átállása keltett annak idején hatalmas hullámokat. Az alábbi és a szándékom szerint folytatandó történetek arra keresnek magyarázatot, hogy mi volt az oka annak, hogy a rendszer e leghűségesebbnek vélt reprezentánsai az átállás mellett döntöttek. A következtetések levonását az olvasóra bízom.

Az 1970-es évek egyik széles körben terjesztett pesti anekdotája szerint Kádár János megkérdezte valamelyik munkatársát a liftben, hogy „Mi újság?” A válasz az volt, „Semmi újság, Kádár elvtárs”. Mire Kádár: „Az jó, nagyon jó. Ne is legyen!” A rövid anekdota is jól mutatta Kádár irtózását attól, hogy magyar események a (világ)lapok címlapjára kerüljenek, utálkozását a nyilvánosságot kapott botrányoktól, s általában mindentől, ami felbolygatta a hétköznapiakat, „a szocialista építőmunka” nyugalmas menetét. Ebben a Kádár által áhított csöndben – ha lehet – még nagyobbat durrant 1967. május 17-én az amerikai külügyminisztérium szóvivőjének a közleménye, mely szerint a Magyar Népköztársaság washingtoni követségét ügyvivőként vezető Radványi János bejelentette az amerikai külügy illetékeseinek, hogy az Egyesült Államokban kíván letelepedni, s a magyar követség vezetéséről történő lemondását közölni fogja a magyar külügyminiszterrel.¹ Az Egyesült Államok a kialakult hagyományoknak megfelelően fogja elbírálni, hogy megadják-e a menedékjogot vagy sem – így a szóvivő.²

¹ MOL XIX-J-1-u 59. doboz. Sz.n. (Volt külügyminisztériumi vezetők irathagyatéka – Puja Frigyes): Az illetékes külügyminiszter-helyettes személyes levelében egyébként jókívánságait küldi Radványinak abból az alkalomból, hogy „felsőbb szervek jóváhagyták nagyköveti megbízatásodat”. Radványi a formális kinevezést azonban soha nem kapta meg. Radványi disszidálása annál is inkább kellemetlen volt a Kádár-rendszer számára, mivel az volt a harmadik „átállás” a washingtoni magyar követségről az amerikai oldalra másfél év alatt.

² MOL XIX-J-1-u 59. doboz 11/Ra/10-1. (Volt külügyminisztériumi vezetők irathagyatéka – Puja Frigyes)

A külügyi szóvivő nyilatkozata egy csapásra érthetővé tette Radványi és családja még aznap történt eltűnését a misszióvezetői rezidenciáról. Az amerikai sajtó persze felkapta az ügyet s az összes, valamint is számító nagy lap bőséges körítéssel tárgyalta a szenzációt, miszerint Radványi a legmagasabb rangú kommunista, aki Washingtonban menedéjogot kért (amire egyébként a lapok szerint 1967. május 16-án került sor), és „He was said to be somewhat agitated in stating his request”.³ Azt is megírták, hogy Radványi családjával együtt Washington környékén tartózkodik, az amerikai kormány védelme alatt áll, s az amerikai külügyminiszter nagyra értékeli a magyar diplomatát, s a kétoldalú kapcsolatok javítását is az ő javára írja. A *Washington Post* arról írt, hogy Radványi „fontos politikai szerepet játszott” (???)⁴ a vietnami háború mindkét fél számára elfogadható befejezése érdekében kifejtett (*kérészetű*) magyar közvetítésben, de miután látta a béke lehetősége előtt tornyosuló akadályokat, elkedvetlenedett – főként azért, mert vélekedése szerint a háború komoly akadályokat jelentett a magyar-amerikai kapcsolatok normalizálásának útján. Az elmúlt hónapok során rájött – így a lap –, hogy nem tudja a magyar álláspontot képviselni az amerikai kormánnyal szemben és így elhatározta, hogy visszavonul a politikától. A *Newsweek* valamivel később már azt szellőztette, hogy az „a szóbeszéd járja”, Radványi százezer dollárért eladta sztoriját.⁵ A megjelenésnek azonban dokumentálható nyoma nincs, Radványi jó okkal kerülte a szélesebb körű nyilvánosságot. Később olyan pletykák is lábra kaptak magyar külügyes és hírszerző körökben, hogy arcát megváltoztató plasztikai műtéten esett át – ami nem volt igaz.

Az ügynek a maga részéről történő lezárása érdekében Radványi meg is írta lemondó nyilatkozatát, melynek eredeti, kézzel írott változata – együtt az ugyancsak kézzel írott, angol nyelvű indoklással – ma is megtalálható Puja Frigyes MOL-ban őrzött, részleges irathagyatékában. A lemondó nyilatkozatot Radványi az akkori külügyminiszternek Péter Jánosnak címezte azzal, hogy „Ezúton bejelentem, hogy személyi okok miatt úgy döntöttem, hogy megválok a Magyar Népköztársaság washingtoni nagykövetségének (sic!) vezetésétől és ezért lemondok ideiglenes ügyvivői állásomról. Washington DC. 1967. május 17. Radványi János”. A jó angolsággal megírt indoklásban – melynek stílusa, nyelvezete azt mutatja, hogy a Washingtonba minimális angol nyelvtudással érkező Radványi öt év alatt szinte tökéletesen megtanult angolul – kifejti, hogy „Olvasom az újságcikkeket, melyek arról szólnak, hogy letelepedést kérek az Egyesült Államokban. Megértem, hogy sok a találgatás döntésem okairól. Reméltem és továbbra is remélem, hogy amit tettem, nem lesz politikai ügy. Következésképpen úgy döntöttem, hogy nyilatkozatot teszek, amely az utolsó.

Mindig e zaklatott világ békéjéért és a jobb megértésért próbáltam tenni. Mindenesetre az elmúlt hónapokban rájöttem, hogy lehetetlen számomra, hogy jó lelkiismerettel ténykedjem, és hogy a magyar kormányt képviseljem az amerikai kormány mellett. Következésképpen úgy döntöttem, hogy a politikai és a közélet minden formájától visszavonulok. E döntés okai nagyon személyesek, melyeket nem kívánok a továbbiakban indokolni.

Nem akarok szükségtelen károkat okozni a magyar és az amerikai kormány kapcsolatainak. Nem kívánok sajtókonferenciát tartani, és nem kívánok további

³ A sajtószemlék felterjesztett magyar fordítása az összegző jelentésben persze már azt a csavart kapta, hogy „a cikk megjegyzi, hogy Radványi mintha *agitálva* lett volna.” Így produkált aztán a rossz nyelvtudás és a megfelelni akarás egy igazi, politikai lejtérjakabot.

⁴ Valójában inkább postás volt, mint minden misszióvezető – maximum javaslatot tehetett, tekintettel arra, hogy nem a döntéshozó szinten ténykedett, hanem a javaslattevő, döntés-előkészítő szinten.

⁵ MOL XIX-J-1-u 59. doboz 11/Ra/10-1 (Volt külügyminisztériumi vezetők irathagyatéka – Puja Frigyes).

publicitást. Remélem, hogy az amerikai és a magyar nép megérti és tiszteletben tartja e tekintetben kifejezett személyes kívánságomat.”⁶ Valóban, Radványi ezt követően – politikai célzattal – nem jelent meg a nyilvánosság előtt.

Bár Radványi szerette volna, a dolognak ezzel nem lett vége. Eltűnésének hírére május 18-án a magyar külügyminisztérium illetékes miniszter-helyettese bekérte az amerikai ügyvivőt. Mivel az ügyvivő „lelépése” képtelenségnek tűnt, a magyar külügyi vezető rendkívül energikusan adott hangot abbéli meggyőződésének, hogy a magyar fél nem hiszi, hogy Radványi saját akaratából disszidált. A menedéjog megadását Budapest ellenséges lépésnek tekintette, ragaszkodott ahhoz, hogy az amerikaiak Radványit azonnal küldjék vissza Magyarországra, és a magyar külügyminisztérium megbízottai még ez előtt, a lehető legsürgősebben kapjanak lehetőséget arra, hogy Radványival és családjával találkozassanak. Magyar álláspont szerint előre megtervezett lépéssorozatról volt szó, mivel a külügy két diplomatája (Szabó László Londonból, Bernáth Ernő Washingtonból „vált köddé”⁷) után Radványinak is nyoma veszett. Az amerikai ügyvivő válaszul elmondta, hogy ő csak május 17-én este kapott tájékoztatást az ügyről. Hozzáfűzte, hogy a maga részéről sajnálja a történeteket, és tisztában van a helyzet komolyságával.⁸

Másnap újabb fordulóra került sor a Bem-rakparton. Az illetékes külügyminiszter-helyettes amerikai kérésre fogadta a budapesti követség ügyvivőjét. Ez utóbbi egy „aide memoire”-t adott át, melyben az állt, hogy Radványi a saját kezdeményezésére és teljesen önként, személyes okokra hivatkozva kért letelepedést az Egyesült Államokban. Az amerikai kormány nem fogadhatja el azt a kérést, hogy küldjék vissza Radványit Magyarországra, egyetértenek azonban azzal, hogy Radványi találkozzon a magyar külügyminisztérium kiküldöttjeivel. Az amerikai fél sajnálja, hogy a Szabó, Bernáth és Radványi-ügyet szisztematikus és ellenséges tevékenység eredményének tekintik magyar részről. A magyar vélemény alaptalan. Mindegyik esetben az Egyesült Államok tisztviselőinek beavatkozása nélkül került sor az eseményekre. Amerikai részről jóindulatú légkörben kívánják folytatni a két ország közötti nyitott problémák rendezését és a kapcsolatok javítását. A magyar külügyminisztérium azonban (jobb híján) tovább verte a vasat, azt hangoztatva, hogy az amerikai emlékeztető szövegéből kitűnik, hogy Radványi nem kért menedéjogot, s ha az amerikai hatóságok lehetővé teszik a letelepedését, az a nemzetközi jog megsértése, és ezért a helyzetet a magyar fél súlyosabbnak ítéli meg, mint eredetileg gondolta.⁹

A Bem-rakpart aztán az árnyékbokszolással felhagyva, viharebesen egy kétfős vizsgálóbizottságot küldött Washingtonba, amely a külügyminisztérium illetékes politikai főosztályának helyettes-vezetőjéből és a helyettes személyzeti főnökből állt. A sietséget az is indokolta, hogy az MSZMP KB Politikai Bizottságának következő, május 23-i ülésének a napirendjén szerepelt a Radványi-ügy. Ez azt jelentette, hogy Radványi disszidálását követően alig egy héttel már valamiféle információt, vizsgálati eredményt kellett átadni a PB tagjainak és nem utolsósorban Kádárnak. Az persze mindenki számára világos volt, hogy az ügy súlyossága miatt a washingtoni követségen

⁶ U.o.11/Ra/11-1

⁷ Mindkettő belügyi hírszerző tiszt volt. Szabó Lászlóról lásd M. Szebeni Géza: *A „külügyes Szabó”, aki „liftaknába zuhant.* In *Grotius-online*, 2011. http://www.grotius.hu/doc/pub/TDSESM/2011_112_m.%20szebeni%20geza_a%20kulugyes%20szabo.pdf. Bernáth Ernő minden nyom nélkül tűnt el.

⁸ MOL XIX-J-1-u 59. doboz 11/Ra/ 12-3 1967. május 19. (Volt külügyminisztériumi vezetőök irathagyatéka – Puja Frigyes).

⁹ MOL XIX-J-1-u 59. doboz 11/Ra/12-4. 1967. május20. (Volt külügyminisztériumi vezetőök irathagyatéka – Puja Frigyes).

lefolytatott, és semmi kézzel fogható eredményt nem hozó belső vizsgálat csak az első lépés volt, amit további, alaposabb nyomozás követ, immáron igazi „szakemberek” bevonásával. Ettől függetlenül az első lépések közül mindenképpen kiemelkedik a két külügyi emisszárius találkozója Radványival. A találkozóra 1967. május 20-án került sor az amerikai külügyminisztérium egyik tárgyalójában – lehetséges, hogy éppen abban, amelyikben alig egy hónappal azelőtt Radványi a magyar követség vezetőjeként igyekezett rábírní a frissen disszidált Bernáth Ernőt a hazatérésre. Radványi egyébként Szabó Lászlóval is tárgyalt ugyancsak a State Departmentben, ez utóbbi Washingtonba érkezését követően.

Radványit a State Department két, a magyar ügyeket referáló (nevük alapján magyar származású) diplomatája kísérte, akik végig jelen voltak a találkozón. Az esemény több mint negyven év távlatából visszatekintve sem volt mindennapi. A magyar külügyminisztérium két hivatalnok a szemben az amerikai külügyminisztérium egyik tárgyalójában a Kádár-rendszernek a fő ellenségéhez állt vezető diplomatájával, az óriási tekintéllyel bíró Radványi Jánossal, aki a külügyi vezetés feltétlen jóindulatával, (sokszor elvtelen) támogatásával rendelkezett. Amiben persze semmi rendkívüli nem volt, hiszen a kor „sztárkáderekre” szabott uniformisa szinte hiba nélkül illett Radványira.

A külügyminisztériumban tartott, eléggé valószínűtlen elemeket is felvonultató – és korántsem teljes, titkosszolgálatokhoz való kötődéséről érthető okoknál fogva hallgató –, önéletrajza szerint Radványi 1922. augusztus 24-én született, iskolai végzettsége érettségi volt (1940). A továbbtanulásra a zsidótörvények miatt nyilván nem is gondolhatott, így 1940-ben a Weiss Manfréd Műveknél szerszámlakatos tanoncnak állt, és 1944-ig kisebb megszakításokkal ott dolgozott, közben két alkalommal hívták be munkaszolgálatra. Apja Auschwitzban halt meg. A felszabadulást követően anyagbeszerzőként kereste a kenyerét. Radványi személyi anyagai közt elfekszik egy szám nélküli irat, melyből kitűnik, hogy 1947-ben eljárást indítottak ellene vám-organizáció ügyben. Anyagbeszerzőként csempészárut szerzett és adott el. A tárgyalás 1947. május 15-re volt kitűzve, de Radványi nem jelent meg, és az eljárást 1949. május 16-án megszüntették. Munkája mellett a parlamentben szervezett két éves diplomáciai tanfolyamon vett részt 1945 és 1947 között. A saját maga által közölt életrajzi adatai szerint 1940 óta volt a kommunista párt tagja, Ságvári Endrével állt kapcsolatban, és az ő utasítására lépett be a szociáldemokrata párt VII. kerületi szervezetébe. 1944-ben a kommunista párt utasítására tagja lett a XIV/2 partizánosztagnak, majd Budapest felszabadulását követően a szovjet csapatok mellett tolmácsként dolgozott. Egy ugyancsak szám nélküli, Révai József által aláírt, 1947. május 21-én kelt, Gyöngyösi János kispártvezetőhöz intézett levél tanúsága szerint Radványit a Magyar Kommunista Párt Központi Vezetősége ajánlotta külügyminisztériumi munkára.

1947. szeptember 1-jén került a külügyminisztériumba. Az útlevelesosztályon és a politikai osztályon dolgozott 1948 márciusáig, az ankarai magyar követségre III. osztályú titkárként való kihelyezéséig. 1949 májusától kapott ismét központi beosztást a politikai osztályon. 1950 márciusától 1951 márciusáig I. osztályú titkári rangban a párizsi követségen dolgozott, 1951 októberétől 1953-ig a berni követség munkatársa volt. 1954. szeptember 9-én racionalizálás címén elbocsátották a külügyminisztériumból. A külügyminisztérium titkársága vezetőjének Radványi életrajzához mellékelte megjegyzése szerint a minisztérium 1945 és 1956 közötti személyzeti anyagai megsemmisültek az „ellenforradalom idején”, Radványi elbocsátásával kapcsolatos írásos dokumentum nem maradt fenn. Ellenben volt külügyminisztériumi kollégái egybehangzó emlékei szerint elbocsátásának oka

Radványi kispolgári származása volt (továbbá a Franciaországban és Izraelben élő rokonok). Az életrajz szerint az ellenforradalom alatt a Partizánszövetség központjában tevékenykedett, majd a szovjet harcokhoz került, és velük együtt vett részt az „ellenforradalom” leverésében. 1957 februárjában került vissza a külügyminisztériumba a rehabilitálások révén, eleve azzal az elgondolással, hogy a damaszkuszi követség ügyvivőjeként misszióvezető legyen. 1958 márciusáig látta el ezt a feladatot, az év másik felében főkonzulként, mikor létrejött Szíria és Egyiptom uniója. Berendelése után a IV. politikai osztály (Távol-Kelet, Dél-kelet Ázsia) majd a III. politikai osztály vezetésére kapott megbízást. Ezt követően, 1962. februárig a külügyminisztérium protokollfőnöke, majd a washingtoni követség ideiglenes ügyvivője.

Az életrajzához csatolt, de már a disszidálását követően összeállított jellemzése szerint Radványit jól felkészült, nemzetközi kérdésekben jártas, mozgékony diplomatának, a rendszer feltétlen híveként ismerték. 1958–1959-ben tagja volt a külügyminisztérium pártbizottságának és végrehajtó bizottságának, tisztsége révén vezetők és beosztottak körében ismertté és népszerűvé vált. Szakmai munkáját minden központi beosztásban megfelelően végezte. Magatartása és munkatársaihoz való viszonya azonban kettősséget mutatott. Itthon jóindulatú, szellemes embernek ismerték, munkatársaival és beosztottaival közvetlen, szinte baráti viszonyban volt, más osztályokon is szerették tisztelték. Washingtoni működése során azonban az idők folyamán fokozatosan, ezekkel teljesen ellentétes tulajdonságai kerültek felszínre. Munkatársaival durva volt, gyakran trágár szavakkal illette őket, elképzeléseivel szemben ellenvéleményt nem tűrt, igyekezett munkatársait lekötözöttjeivé tenni. Nagyfokú összeférhetlenség jellemezte. Vezetését a rendszeresség hiánya, a kapkodás jellemezte. Teljesen elaprózta magát, mindenről tudni akart. Visszatérő problémája volt, hogy felettesei nem értékelik munkáját, különösen a disszidálását megelőző időben minden alkalmat megragadott arra, hogy a róla alkotott felettesi véleményt megtudja, indokolatlanul rosszindulatot sejtett maga körül.

Magatartása ismert volt a külügy és más szervek vezetői előtt, de a beszámolókat túlzónak tartották, mivel viselkedését a külképviselet körüli, feszült légkörnek tudták be. Munkáját számos kitüntetéssel honorálták. 1952-ben magkapta a Magyar Népköztársaság Érdemérem arany fokozatát. 1955-ben, a külügyminisztériumból történő „kirúgását” követően a (fegyveres testületek tagjainak járó) *Kiváló szolgálatért* kitüntetés kapta meg, majd ugyanebben az évben a *Magyar Partizán Emlékérmét*. 1961-ben a *Munkaérdemrenddel* tüntették ki, és 1967-ben megkapta az 1945 előtti, igazolt párttagsággal (az SZDP-tagság is számított) rendelkező MSZMP tagoknak adott *Szocialista Hazáért* kitüntetést – ami voltaképpen a Kádár rendszer nemesi kutyabőre volt, bár örökölni nem lehetett.¹⁰ Érdekes módon viszont nem kapott az „ellenforradalom” leverésében játszott szerepéért *Munkás-Paraszt Hatalomért* emlékérmét, ami pedig járt volna neki – legalábbis az életrajza szerint.

A fentiek fényében nem meglepő, hogy a szinte szürrealista találkozáson a tárgyalás Radványi és a két magyar külügyi tisztviseelő között csak nehezen indult. A

¹⁰ MOL XIX-J-1-u 59. doboz. 11/Ra/2-1/1968. 1968. február 3. (Volt külügyminisztériumi vezetők irathagyatéka – Puja Frigyes). Annak idején a némi nyugdíj kiegészítéssel és a kitüntettettek gyerekeinek járó egyetemi felvételi kedvezmény miatt a kitüntetés körül óriási tülekedés folyt. Mivel két, már igazolt tanúnak kellett igazolnia a jelölt munkásmozgalmi múltját rengeteg volt az oda-vissza igazolás. A kitüntetés azoknak is járt, aki szakszervezeti tagok voltak a háború előtt, mivel a szakszervezeti tagság SZDP-tagságot is jelentett. Radványi párttagságát végül csak 1945-től ismerték el, de valahogy mégis átsiklott a rostán.

természetesen hazai instrukciók alapján eljáró politikai főosztályvezető-helyettes kijelentette, hogy még minden rendbe hozható, bármilyen messze is távolodott eddig Radványi. Majd megkérdezte, hogy önként és saját elhatározásból követte el tettét? Radványi erre azt felelte, hogy a kérdésen csak mosolyogni tud. Ő már magán személy, a találkozót a magyar kormány kérte, nem köteles válaszolni a magyar fél által feltett kérdésekre, akkor áll fel és megy ki a tárgyalóból, amikor akar. Egyébként, senki nem befolyásolta, nem gyakoroltak rá nyomást, önként határozott távozásáról. A nyilatkozata mindent megmagyaráz – fűzte hozzá, és ezzel átadta angol nyelvű nyilatkozatát. Arra kérdésre, hogy távozásának melyek a politikai okai, Radványi csak azt válaszolta, hogy azok szerepelnek nyilatkozatában. Megismételte, hogy távozását illetően 1967. május 16-án lépett érintkezésbe az amerikai külügyminisztériummal, de a letelepedésre vonatkozó gondolata előbb született. A tárgyalás azzal zárult, hogy a két magyar diplomata kérte, hogy Radványi háztartási alkalmazottjának tévedésből elvitt holmijait az amerikaiak juttassák vissza, amit a jelenlévő amerikai diplomaták gálánsul meg is ígértek, majd Radványi visszaadta a nála lévő magyar iratokat.¹¹ Az ügynek ez a része azzal zárult, hogy két nappal később a magyar külügyminisztérium illetékes főosztályvezetője bekérte Tims budapesti amerikai ügyvivőt és közölte vele, hogy a Radványival való találkozás nem változtatta meg a magyar álláspontot a Radványi-ügy kapcsán. A politikai menedékjog megadását a magyar fél továbbra is ellenséges lépésnek tartja. Az a tény pedig, hogy segédkezet nyújtottak Radványi disszidálásához, a magyar fél nem tudja másként tekinteni, mint a két ország közti kapcsolatok rontására való törekvést. Az ügyvivő válasza az volt, hogy az Egyesült Államok kormánya semmiképpen nem szeretné a kétoldalú kapcsolatokat rontani, de az USA törvényei szerint a menedékjogot bárkinek megadják.¹²

1967. május 23-án a Radványi-ügy annak rendje s módja szerint a Politikai Bizottság elé került.¹³ Az első, kutyafuttában lefolytatott vizsgálat alapján összeállított jelentést Péter János külügyminiszter ismertette Kádárral és a PB tagokkal. Elmondta, hogy Radványi két ízben volt munkaviszonyban a külügyminisztériummal, 1954-es indokolatlan eltávolítását követően 1957-ben visszavették, s úgy kezelték az ügyet, mintha Radványival szemben korábban semmiféle, jogos kifogás nem merült volna fel. Ettől kezdve különböző megbízásokat kapott, s a külügyminisztériumban lévő káderanyaga makulátlan volt, bár a belügyminisztériumi káderanyaga nem került át. Radványi saját maga által beadott életrajza szerint egész előélete rendkívül pozitív volt, ezeknek az életrajzi adatoknak az ellenőrzése folyamatban van. Az ellenőrzések első lépése eredményeként Péter János ismertette, hogy Radványit Ankarából és Párizsból is idő előtt, meg nem engedett kapcsolatok miatt rendelték haza. Berni kiküldetéséből úgy hívták haza szabadságra, hogy már nem engedték vissza, s ezt követően kb. nyolc hónap elteltével 1954 szeptemberében elbocsátották. Rendelkezésre állnak olyan értesülések, melyek szerint a külügyminisztériumból történt B-listázása után annak a Szabó Lászlónak a révén került állásba, aki Londonból disszidált. Ez a Szabó László abban az időben az ipari elhárítást irányította a belügyminisztériumban,¹⁴ és Radványi két-három ipari üzemben ténykedett, majd idegenvezető volt. „Minden információ szerint az ellenforradalom alatt kiválóan szerepelt, szovjet alakulatokkal működött együtt, valamilyen budai ellenforradalmi csoport felszámolásában is segítséget nyújtott a szovjet elvtársaknak. Ezt követően 1957 februárjában került a

¹¹ MOL XIX-J-1-u 59. doboz. 11/Ra/11-3. 1967. május 26. (Volt külügyminisztériumi vezetők irathagyatéka – Puja Frigyes).

¹² U.o. 11/Ra/12-5. 1967. május 23.

¹³ MOL M-KS 288.f.5/425.ö.e.

¹⁴ Ezek hibás információk voltak, nyilván a kapkodva összeállított jelentés miatt.

külgyminisztériumba.” Ekkor mind a külgyminisztériumban mind pedig a belülgyminisztériumban minden illetékes helyeselte visszavételét. Péter János önkritikusan hozzáfűzte, hogy annyira nem vették figyelembe a Radványira vonatkozó korábbi adatokat, hogy 1959-ben mindenáron a párizsi követség első beosztottjának akarták kiküldeni, holott 1952-ben éppen Párizsból hozták vissza „bizonyos, általa is beismert illegális nőkapcsolatok miatt”.¹⁵ Csak azért nem került ki ismét Párizsba, mivel francia részről közölték, Radványi *persona non grata*. Ezt követően, 1962-ben kapott megbízatást a washingtoni követség vezetésére.

Péter János a továbbiakban elmondta, utólag úgy tűnik, hogy Radványi idegállapota, egészségi állapota és a munkatársaihoz való viszonya fokozatosan romlott a Szabó-ügyet követően. A vizsgálat ekkori szakaszában igen sok feltételezés látott napvilágot. A külgyminiszteri jelentésben foglaltak szerint némelyik arra utalt, hogy Radványit már 1945-ben beszervezték, s azóta kettős ügynök volt. Más hipotézis szerint a külgyminisztériumból történt elbocsátása után szervezték be, vagy a korábbi kiküldetései során került kompromittáló adat róla az amerikaiak kezébe, és megszarolták, de az sem kizárható, hogy politikai rokonszenve vitte át a másik oldalra. Ami disszidálásának az időzítését illeti, nem kizárt, hogy az amerikaiak észrevették romló idegállapotát, s elővigyázatosságból „mentették ki”. Péter János beszámolóját azzal zárta, hogy javaslatot tett a külgyminisztérium, a belülgyminisztérium és a honvédelmi minisztérium együttes vizsgálóbizottságának a felállítására. Persze nem feledkezett meg arról sem, hogy saját hátát is biztosítsa a lehetőségek szerint, mivel felidézte a washingtoni szovjet nagykövet véleményét is, miszerint ő – a szovjet nagykövet – valóban szívélyes, baráti kapcsolatban állt Radványival, *soha nem vett észre semmilyen problémát*. A szovjet nagykövet feltételezése szerint azért disszidált, mert nem látta elérhetőnek azt, hogy nagykövet legyen Washingtonban.

Kádár szokása szerint megvárta, míg a többiek elmondták véleményüket, majd ő is szót kért. Egyetértett Péter Jánosnak a vizsgálóbizottság létrehozására tett javaslatával, annak összetételével, de mereven elzárkózott attól, hogy a vizsgálatot, a BM-et is felügyelő KB-titkár és PB-tag Biszku vezesse. Kijelentette, hogy a vizsgálatot a párt ellenőrzése alatt kell lefolytatni – ezzel ismételtén nyilvánvalóvá tette, hogy a politikai rendőrség a párt ellenőrzése alatt áll, és nem fordítva. Szavait nyomatékosítandó *ultima ratió*ként hozzáfűzte, hogy a szovjet párt is Andropovot állította *kívülről* a KGB élére, annak ellenére, hogy korábbi tapasztalata nem volt az államvédelem (Kádár szavával) „átkozott és bitang” szakmájáról. Kádár döntése szerint a bizottságot az MSZMP KB tagja és a KB külgyminiszteri osztályát irányító, későbbi külgyminiszter, Puja Frigyes vezette és két-két tagot adott a külgyminisztérium (területi főosztályvezető és a személyzeti főnök-helyettese), a belülgyminisztérium (hírszerzés és kémelhárítás) és a honvédelmi minisztérium (hírszerzés és kémelhárítás).

Kádár nagyon alapos és elfogulatlan vizsgálatra adott utasítást, megadva a vizsgálat irányait is, és egyúttal felhívta a figyelmet arra, hogy ne prekonceptiók mentén induljon el a bizottság, mert a dolog természete olyan, hogy ez esetben a koncepció bizonyítására fognak törekedni. A részletes vizsgálatra adott utasítás mellett azonban hangsúlyozottan szólt arról, hogy át kell gondolni és át kell dolgozni azt a rendszert, amelyben a diplomáciai és a honvédelmi érdekek ütköznek, mivel tarthatatlan, hogy a hírszerző vagy elhárító káderek úgy kerülnek a külképviseletekre, hogy előtte egy hetet dolgoznak a külgyminisztériumban, a követségeken civil feladatokat nem látnak el, így mindenki tudja róluk, hogy kicsodák.

¹⁵ Ez a nőkapcsolat Párizsban élő másod-unokanővére lett volna.

Kádár itt nagyon is valós problémára mutatott rá, bár az a kívánsága, hogy még a külügyminiszter se tudja, hogy ki kicsoda, illuzórikus volt. A magyar diplomáciai karban nagyon is pontosan lehetett tudni, hogy ki honnan jött, melyik szolgálatnak dolgozott, mivel a mindennapi munka ezernyi apró részlete árulkodott az érintettek kilétéről. A külügyminisztérium káderpolitikájában valamivel később bekövetkezett módosításokban döntő szerepe volt Kádár e PB-ülésen elhangzott szigorú megjegyzéseinek, melyek szerint a nyelvtudás nem minden, az idegen nyelveket már a szülői házban megtanult, kispolgári származású fiatalemberek óriási előnyben vannak, de nem szabad így lennie, mert „rendes, kipróbált emberek kellene a kulcspozíciókba! És a nyelv másodlagos dolog.” Így aztán a külügyminisztériumban indított gyorstalpaló tanfolyamokra a „termelésből” irányítottak kádereket – e tanfolyamokra persze a katonai és a civil hírszerzés és elhárítás is küldött fedett tiszteket azzal, hogy így kilétük titokban marad. A termelésből küldött káderek nagy része csődöt mondott egyrészt azért, mert a diplomata munkához szükséges általános kulturális háttér hiányzott a jó nyelvtudással együtt, másrészt pedig azért, mert a hatvanas évek végétől – hetvenes évek elejétől elsősorban a gazdasági és pénzügyi kényszerek hatására a magyar diplomáciának aktivizálódnia kellett, s Kádár óvatos, nyugati nyitása kikövetelte diplomáciai karának erős szakmaiságát.

A vizsgálat – melynek során majd kilencven tanút hallgattak meg, nem beszélve a külképviseletekről beküldött feljegyzésekről – annak rendje s módja szerint meg is indult. A BM III/I. csoportfőnökség 1-es osztálya Caracas fedőnévvel rendkívüli események dossziét nyitott 1967. május 25-én.¹⁶ A dokumentumok alapján Radványi Jánosnak a „szervekkel” való kapcsolata igen hamar indult. Az ÁVH frissen felállított hírszerző szolgálata 1950-ben hazafias alapon szervezte be, és a hírszerzés „Tinta Pál” néven 1959-ig titkos munkatársként foglalkoztatta. Foglalkoztatási területei: Ankara, Párizs, Bern és Damaszkusz volt. Rendkívüli követ és meghatalmazott miniszterre történő kinevezés után zárták ki a hálózatból. Anyagainak a nagy része megsemmisült 1956-ban. A csoportfőnökség szerint „az azóta keletkezett anyagai operatív értéket nem képviselnek”. Első, hírszerző állomáshelye Svájcban volt. Együtt dolgozott vele egyebek mellett Száll József (a később disszidált római magyar nagykövet) és Rác Pál (a későbbi belügyminiszter-helyettes és külügyi államtitkár) – valamennyien egy rezidenturán végezték a munkájukat, tudtak egymásról. Radványi fő tevékenységi köre a rezidens irányítása alatt végzett politikai-gazdasági hírszerzés volt. Kettejük viszonya ellenségeskedéssé fajult. A rezidens jelentése alapján a központ megvonta Radványitól a bizalmat, s a későbbiek során csak formális kapcsolatot tartottak vele. Berni állomáshelyéről az alábbi indokokkal hozták haza: 1947-ben ankarai állomáshelyén jugoszláv diplomatákkal alakított ki kapcsolatot, ezekről jelentést is készített. Ezeket a kapcsolatokat a Központ a megromlott magyar–jugoszláv viszony fényében vizsgálta. A Péter Gábor ügyében őrizetbe vett Tihanyi Jánosról, a hírszerzés volt vezetőjéről, azt állították, hogy bűnös kapcsolatban áll Radványi Jánossal, akinek Ankarában jugoszláv kapcsolatai voltak. Így határozták el Radványi kombinációval történő hazahozását. Ővele kísértették haza a berni követ feleségét, akivel problémák voltak. Itthon közölték Radványival, hogy nem tér vissza, felségét és gyerekeit a rezidentura tagjai vitték haza.

Berni külszolgálatát követően Radványit Párizsba helyezték, első beosztottként. Itt a budapesti hírszerző központ rezidensi minőségben foglalkoztatta, ő fogta össze az itt ténykedő titkos munkatársakat és az informátorokat. Feladata politika és gazdasági hírszerzés volt, rövid ideig emigrációs vonalon is dolgozott. Párizsi tartózkodása során „érzelmi viszonyt” alakított ki egy Jeanne Canapa nevű értelmiségi nővel, aki az

¹⁶ Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára. Száma: RD-19/67. A hét dossziéból álló iratfolyamot 1972. május 19-én zárták le.

Francia Kommunista Párt tagja volt. Szándékban állt, hogy elveszi. A fenti okok miatt a hírszerzés javaslatára a KüM hazarendelte és itthon a francia referatúra vezetésével bízta meg. Hazarendelésének másik oka az volt, hogy nem jelentette be külföldön élő unokatestvérét. Párizsi tartózkodása során a francia elhárítás bemérte és feldolgozta hírszerző tevékenységét, másodsor nem fogadták el, mint diplomatát. Itthon tartását követően a külügyminisztériumban a B-lista bizottságban dolgozott, majd feladata elvégzése után őt is elbocsátották a külügyből. Berei Andor volt külügyminiszter-helyettes akkori közlése szerint a BM vezetőitől kapott szóbeli instrukciót Radványi elbocsátására még 1953 februárjában, a Bernből történt itthontartásakor.

1956 októberében telefonon jelentkezett a hírszerzés központjánál és felajánlotta a segítségét. Az ügyet vizsgálók szerint arra nem került sor, hogy tevékenységét közvetlenül igénybe vegye a szolgálat. Az „ellenforradalom” alatti *(későbbi, saját beszámolói alapján rekonstruált)* magatartását a BM pozitívan értékelte, és amikor 1957 elején kérte a KüM-be való visszavételét, az elé akadályt nem gördített. A hírszerzés számára végzett munkáját pozitívan értékelték, értékes operatív munkát végzett, információi használhatók voltak. Munkáját önállóság és kezdeményezés jellemezte. Ezekben az időkben nem merült fel semmilyen gyanús jel, amely megbízhatatlanságára utalt volna – az események utólagos rekonstruálása során sem. Ez a jelentés azzal zárul, hogy Radványi ismerte a hírszerzés mindenkori vezetőjét, számos beosztottját, az elhárítás vezetőit és számos beosztottját. Ismerte a külkereskedelmi szolgálatban álló alkalmazottak hírszerzéshez fűződő kapcsolatait. Ismerte a hírszerzés alapvető érdeklődési irányát, módszereit, rezidenturális helyeit, azokat a követeket, ügyvivőket, akik a hírszerzéssel kapcsolatban állnak, illetve azt támogatják. Az utolsó években következtetni lehetett nála rendellenességre: beteges pozícióföltés, állandó törekvés arra, hogy „magas beosztású elvtársak” barátságát elnyerje, bizalmas érdeklődés a belső politikai helyzet intim részletei felől. Beteges bizalmatlanságot tanúsított a rezidentura tagjai felé. Anyagiasság, dekoncentrálttság, zsarnoki viselkedés jellemezte munkatársaival szemben. Több esetben érdeklődött, hogy a külügyi állományú és külképviselői beosztottak közül kik a hírszerzés kapcsolatai. Mindenesetre a disszidálás híre mindenkit váratlanul ért. További, kiegészítő vizsgálat szükséges – zárul a jelentés.¹⁷

Erről a további vizsgálatról a kiegészítő jelentést a BM III/I csoportfőnökség 3. osztálya készítette. A jelentés egy sor adatot tartalmaz Radványi és felsége polgári és zsidó származásáról. A lényeg azonban, hogy a vizsgálat során felbukkant adatok szerint Radványi János későbbi pályafutását megalapozó, példás életrajzában óriási lyukak tátongtak. Az élettörténetében folytatott igen alapos kutakodás feltárta, hogy Radványi 1945 előtt nem vett részt a munkásmozgalomban, nem sikerült felkutatni olyan tanúkat, akik igazolták volna, hogy 1940-ben belépett a szociáldemokrata pártba. Ságvárival való kapcsolatát Ságvári özvegye nem volt hajlandó tanúsítani. Néhány esetben ugyan kapcsolatba került a mozgalomban részt vett „elvtársakkal”, de ez arra az időre esik, amikor bujkálnia kellett és segítségre volt szüksége. Semmilyen baloldali szervezetben nem tevékenykedett, a csepeli Weisz Manfréd Művekben dolgozó volt mesterei és munkatársai elmondták, hogy politikailag teljesen passzív volt, nem volt hajlandó még röpcédulákat szállítani sem, stb. Nem felelt meg a valóságnak, hogy a XVI. kerületi Abonyi u 5/7 alatt lévő XIV/2 kiegészítő karhatalom (KISKA) keretében működő partizán osztagban aktív tevékenységet folytatott. Az ott résztvevő 450 fő között neve nem szerepel, s az alakulat vezetői, beosztottjai is egyértelműen tagadják, hogy Radványi ott volt. Állítólag 1944 decemberében a nyilasok letartóztatták, de

¹⁷ 1967. június 17-i jelentés, a BM III/I csfűg 1. osztálya készítette. III.köt. 31. o.

kisétált az épületből, látták nyilas egyenruhában, de ezeket az állításokat nem lehetett bizonyítani.

A jelentés szerint a külügyminisztériumból azért bocsátották el, mert az MDP PB határozata alapján 20%-os létszámcsökkentést kellett végrehajtani a minisztériumban. Másrészt, el kellett bocsátani azokat, akik külszolgálatra valamilyen oknál fogva alkalmatlanok voltak. Elbocsátásának okát racionalizálásban jelölték meg, a valóságos ok politikai megbízhatatlansága volt, amelyre a BM közölt adatokat. Radványit 1955-ben egy volt BM alkalmazott (korábbi kapcsolattartója) helyezte el az IBUSZ-hoz, később 1956 februárjában Radványi kérésére ugyancsak ő helyezte el a FERRUNION külkereskedelmi vállalatához. 1956. október 23-a előtt Radványi rendszeresen járt a Petőfi Kör gyűléseire, a vállalatnál propagandát folytatott, hogy minél többen vegyenek részt a tüntetéseken. Az eseményeket azon keresztül nézte, hogy őt elbocsátották, az eseményeket még október 30-án is forradalomnak tartotta.¹⁸ Megdőlt az az állítása is, hogy fegyveresen részt vett az „ellenforradalom” leverésében. A meghallgatott tanúk egyértelműen állították, hogy nem volt sem a HM-ben sem a Partizánszövetségben, sem a *Szabad Nép* székházban, sem pedig a szovjet harckocsizókkal nem harcolt. 1956. október 26-án egyszer feltűnt a HM épületében, de sem azelőtt, sem azután nem látták. („Érdekes módon neve szerepel azon a listán, ahol az itt részt vett elvtársak nevei vannak feltüntetve. A feltételezés szerint dr. Halász Pál közreműködésével került fel”. Dr. Halász több alkalommal szerepelt Radványi mentoraként – de ekkor már nem élt, néhány évvel korábban kiugrott a szegedi egyetem ablakán és szörnyethalt. A Radványi ügy kapcsán aztán a BM illetékes szervei nyomozást folytattak az öngyilkosság ügyében, de semmi eredményre nem jutottak az okokat illetően sem.) Radványi 1957-ben került vissza a külügyminisztériumba, ebben a BM-nek nem volt szerepe, ilyen javaslatot a külügyminisztériumnak nem tett. 1957-ben a Ferunion pártszervezete a KÜM személyzeti osztályának feljegyzésben rögzítette, hogy Radványi milyen pártszerűtlen volt az ellenforradalom alatt.¹⁹

A Belügyminisztérium 1967. július 21-i dátummal kiegészítő jelentést készített a Politikai Bizottságnak Radványi János hazaárulásáról. A jelentés első két oldala Radványi felmenőit taglalja, mikor magyarosították a nevüket, milyen kapcsolatban állt a család Tildy Zolán köztársasági elnökkel, hogyan vitték el az apját stb. A feleségének is „utánanézték”. A dokumentumnak ez a része megfosztotta Radványit proletár-nimbuszától, s „osztályidegen” gyökereit feltárva igyekezett magyarázatot adni hazaárulására. (Mivel Radványi több nyelven is tudott, s ráadásul polgári származása is kiderült, esete remekül példázta a Kádár által mondottakat a származás, a nyelvtudás és a politikai megbízhatatlanság hármasságáról.) A jelentés a külügyminisztériumból történt elbocsátásának körülményeit is taglalta. Elbocsátását követően mintegy két hétig dolgozott az orvosi műszergyár egyes számú telepén fizikai munkásként. Oda kerülésének körülményeit nem sikerült a jelentés készítőinek pontosan tisztázni, de az akkori személyzeti vezető szerint nem volt szükség a belépéshez „külső segítségre”. 1954. szeptember végétől a textilipari kellékeket gyártó vállalatához került, ahova a partizánszövetség főtitkárának ajánlására vették fel fizikai munkásnak. Ezért nem volt szükség arra, hogy a fenti két vállalatához BM segítséget használjon fel. Bár ebben az időszakban Szabó László a BM alkalmazottja volt, nem lehetett rekonstruálni, hogy milyen ipari objektumok tartoztak hozzá elhárítási szempontból (?). Egyetlen jel vagy momentum sem került elő, amely ebben az időben Szabó László és Radványi kapcsolatára utalt volna. Így összefüggést erre az időszakra nem is tudott a jelentés kimutatni Szabó és Radványi között.

¹⁸ Mint Kádár János.

¹⁹ Rendkívüli esemény dosszié RD-19/67. II. kötet.. 46. lap.

Radványi 1955 májusától 1956 februárjáig IBUSZ alkalmazott volt, mint idegenvezető. Az NSZK-ból történő nagyszámú beutazás miatt a hírszerzés érdekei indokolták, hogy a szervekkel együttműködő idegenvezetőket foglalkoztassanak ezen a területen. A dokumentum szerint részben ez a megfontolás, részben az vezette a hírszerzésnél dolgozó munkatársakat, hogy „Radványi anyagi helyzetén javítsanak s visszatartsák az erkölcsi, politikai zülléstől” (?). Az IBUSZ-hoz való felvételét két, a hírszerzésnél dolgozó rendőr alezredes intézte el, az akkori illetékes osztályvezető ezzel egyetértett. Radványi a munkáját a kapott feladatokat megfelelően végezte.²⁰ 1956-ban jelezte Radványi, hogy a FERUNION vállalatnál jobb anyagi körülmények közé kerülne, kérte ehhez a támogatást. A BM támogatta, bár itteni beosztásában a hírszerzés munkáját kevesebb lehetősége volt támogatni. Ezért a kapcsolatot meglazították vele.

1957 elején Radványi kérte korábbi kapcsolattartóját, hogy segítsenek neki visszakerülni a külügyminisztériumba. Ebben a hírszerzés nem tett konkrét lépést vagy javaslatot, azért sem, mert „a KüM-ben akkor uralkodó, ÁVH ellenes hangulat miatt ez úgyszemint járt volna sikerrel”. Ekkor tanácsolták neki a hírszerzés munkatársai, hogy az MSZMP KB-n keresztül igyekezzen orvoslást találni sérelmeire. Radványi operatív dossziéját a normális munkamenet keretén belül 1963. szeptember 24-én megsemmisítették a BM illetékesei. A jelentés záróakkordja azzal adja meg a „kegyelemdőfést” Radványinak, hogy határozottan cáfolta, hogy az „ellenforradalom” leverésében fegyveres szerepet vállalt volna. Összesen két személy látta őt percekre a Honvédelmi Minisztériumban október 26-án. Az összes többi tanú, aki ott volt az eseményeknél határozottan tagadja Radványi jelenlétét. Az ellenforradalom leverésében játszott szerepe csak az ő elmondására támaszkodik – így a jelentés.²¹

A Politikai Bizottság még egy alkalommal foglalkozott Radványi disszidálásával, de „csomagban” – együtt a két hírszerző tiszt, Szabó László és Bernáth Ernő ügyével. Mivel a PB ülés anyaga nem lelhető fel, csak a határozatból lehet következtetni arra, hogy miről lehetett szó. A határozat tudomásul vette a jelentést, és arra utasította a HM, BM és KüM illetékeseit, hogy az esetek megfelelő elemzését követően folytassák a vizsgálatot s vonják le a megfelelő konzekvenciákat. Vagyis a feladat feltehetően az volt, hogy gondolják át és harmonizálják a külszolgálat legális és illegális vonatkozásait elkerülendő a hasonló eseteket.²²

Ezt követően Radványi ügye az igazságszolgáltatás kezébe került. Az eljárás megindítását Péter János külügyminiszter aláírásával megküldött feljelentés képezte, mely eljárást hivatalból és a nyilvánosság kizárásával kért folytatni. A külügyminiszter 1967. november 5-én kelt feljelentése alapján a Legfőbb Ügyész nyomozást rendelt el, melynek az indoka az volt, hogy Radványi János az MNK politikáját és egyéb fontos érdekeinek sérelmét eredményező érintkezésbe bocsátkozott az Amerikai Egyesült Államok szerveivel. Magatartása a büntetendő hűtlenség megállapítására alkalmas. A nyomozással a BM vizsgálati osztályát bízták meg.²³ Az ügyön a nyomozást 1968. február 5-én a vizsgálati osztály befejezte, és további eljárásra átadta a Legfőbb Ügyészségnek. A vizsgálati anyag az előző jelentésekhez, illetve a rendkívüli események dossziéban foglaltakhoz képest nem tartalmazott új elemet, vagyis semmi közvetlen bizonyítékot nem tudott elősorolni, különösképpen a tekintetben nem, hogy

²⁰ Nyilván ezért kapott a fegyveres testületek tagjainak járó „Kiváló szolgálatért” kitüntetést, bár ő maga nem volt BM állományban.

²¹ U.o. III.köt. 54.o.

²² MOL M-KS 288.f.5/593 ö.e.

²³ ÁSZTL BM vizsgálati dosszié. Radványi János és társa ügyben Száma: 10-53,607/68. 8. old.

Radványi már előzőleg dolgozott volna az amerikai hírszerzésnek. Ettől függetlenül arra jutottak a vizsgálók, hogy az egész ügy gondosan előkészített akció volt Radványi részéről, majd disszidálását követően súlyos titkokat adott át a CIA-nak. Ez utóbbi tétel felállítását nyilván segítette a *The Evening Star* 1967. december 27-i száma, amely beszámol – feltehetően az amerikai KüM-től kapott tájékoztatás alapján – arról, hogy hogyan zajlott le a megbeszélés Radványi és az amerikai külügyminiszter között egy meg nem határozott helyen. Radványi sürgős intézkedést kért (?!), mivel „a nagykövetséget elárasztották a biztonsági emberek Bernát Ernő disszidálása óta.” Rusk külügyminiszternek azt mondta, hogy két ok miatt akar disszidálni. Egyrészt, mert Péter János félrevezette őt, amikor azt mondta neki, hogy a vietnamiak tárgyalni fognak, ha az amerikaiak felfüggesztik a bombázásokat. Ez nem történt meg. Később Radványi rájött, hogy Péter János anélkül tette meg ezt a kijelentést, hogy előzőleg beszélt volna Hanoival. Másrészt, kétségei voltak otthoni jövőjük iránt. Rusk a beszélgetést követően azonnal kapcsolatba lépett az amerikai illetékes hatóságokkal. A tavasz hátralévő részében és a nyáron át Radványi a CIA által berendezett házban lakott. A lap szerint Radványi Stanfordban fog tanulmányokat folytatni. Ezt az újságcikket a „Rendkívüli esemény IV.sz. dosszié” 68. oldalán szereplő hírszerző jelentés megerősíti, miszerint Rusk külügyminiszter azt mondta egy fogadáson az egyik (a jelentésben fedőnéven szereplő) magyar diplomatának az érdeklődésére, hogy a közöltek tényszerűen adják vissza a történeteket.²⁴

A Legfőbb Ügyész nem sokkal később átiratban értesítette Péter János külügyminisztert arról, hogy a nyomozást a Belügyminisztérium vizsgálati osztálya befejezte. A vizsgálat eredményeként a Legfőbb Ügyész Radványival szemben hazaárulás, feleségével szemben hazatérés megtagadása miatt vádiratot nyújtott be 1968. február 22-én. Első fokon Radványi és társa távollétében a Legfelsőbb Bíróság fog eljárni.²⁵ Ez meg is történt. A dolog természetéből adódóan, sem a vádirat sem az ítélet indoklása nem tartalmazott konkrétumokat, egyik sem lépett túl a külügyi vizsgálat által megállapítottakon – vagyis Radványi külügyi pályafutás részletein, vezetői minőségén, „anyagiaságán”, életrajzában hamis pontjain stb. Radványinak a titkosszolgálatokhoz fűződő viszonyáról hallgatott mindkettő, így csak általánosságokban emlegette a súlyos károkat, amiket a vádlott a MNK-nak okozott. A Legfőbb Ügyész átiratban értesítette Péter Jánost a Radványi ügyben hozott T.B.II.2/1968/2.sz. ítéletről. Radványi Jánost bűnösnek találták állami szolgálat felhasználásával elkövetett, súlyos következményekre vezető hazaárulásban, és ezért őt főbüntetésként halálra, valamint teljes vagyonelkobzásra ítélték.²⁶

Az ügynek azonban ezzel nem lett vége. A BM III/I. csoportfőnöksége 2-es osztálya az immáron „Roland” névre átkeresztelt Radványival kapcsolatban végrehajtandó intézkedéseket illetően operatív tervet dolgozott ki.²⁷ A dátum nélküli operatív terv célja nem volt más, mint Radványi *likvidálása*. Ekkor már meglehetősen sok információval rendelkeztek Radványiról. A dokumentum leírja, hogy Radványi 1967. december közepéig CIA védelem alatt állt, majd Kalifornia állam Los Altos nevű városába költözött, ahol 30 000 dollárért négy szobás, összkomfortos, garázzsal egybeépített családi házat vásárolt, végleges letelepedési szándékkal. A kaliforniai Stanford Egyetem Hoover Intézetében tanulmányán dolgozott (ez Radványi PhD-

²⁴ ÁSZTL BM vizsgálati dosszié. Radványi János és társa ügyben Száma: 10-53,607/68. 80. old.

²⁵ MOL XIX-J-1-u 59. doboz. 11/Ra/3-4 1968. febr.21. (Volt külügyminisztériumi vezetői irathagyatéka – Puja Frigyes).

²⁶ U.o. 11/Ra/3-5 1968. ápr. 5.

²⁷ Nem dokumentálható, hogy milyen utasítás alapján. Az kizárható, hogy nem a legmagasabb szinten született a döntés.

dolgozata volt – amerikai részről nagyvonalúan eltekintettek attól, hogy nem volt a PhD-hez szükséges felsőfokú végzettsége), a tanulmány elkészítéséig kb. havi ezer dollár ösztöndíjat kapott. Viszonylag jó anyagi körülmények között élt. Az eltelt két évben gyomor és májbántalmakkal kórházi kezelésben részesült, idegállapota megviselt, összetört ember benyomását keltette. Az operatív terv előirányozta speciális környezettanulmány készítését is. A „speciális környezettanulmány” adatainak a birtokában 1970. május 20. és 30. között felkészítettek volna az illetékesek egy „Ranger” fedőnevű ügynököt, akit aztán 1970. június 25-ig „megbízással” utaztattak volna az Egyesült Államokba. Az operatív terv készítői arról sem feledkeztek meg, hogy „Ranger”-rel olyan „különleges próbafeladatot” hajtatnak végre, amely „Ranger”-t kompromittálja és lehetetlenné teszi esetleges árulását.²⁸

1970. május 29-i dátummal újabb operatív terv készült, mely az előbbihez képest már rendkívül alapos környezettanulmányra támaszkodott – ami egyébként arról árulkodott, hogy ezen a szinten legalábbis a magyar hírszerzés használható ügynökökkel rendelkezett az Egyesült Államokban. Ez a dokumentum konkrétan arról szól, hogy a „Roland” elleni akciót nem szabad egyetlen megoldásra építeni. Több lehetőséget felsoroltak, melyek között szerepelt szűrő fegyverrel, lőfegyverrel vagy robbanószerrel nyilvános helyen végrehajtható merénylet, levélben, csomagban elhelyezett, hosszú távon ható mérgező anyag (ehhez a washingtoni rezidentúra utasítást kapott egyetemi borítékok, egyetemi tanárok aláírásainak a beszerzésére), vagy kiutazó távoli rokonnal eljuttatott mérgező cigaretta, étel, ital, biológiai anyag, melyeknek roncsoló hatása hosszabb idő után jelentkezik. Radványi likvidálására egy újabb, az Egyesült Államokban élő jelölt („Woodson”) személye merült fel, aki az amerikai hadseregben kapott különleges kiképzést terrorista és diverzáns feladatokra, és ő maga is kiképző altiszt volt az amerikai különleges alakulatoknál. Amennyiben vállalja a megbízatást, az ő esetében is terveztek egy kompromittáló, diverziós feladatot. „Ranger” továbbra is jelölt maradt Radványi megölésére. A „különleges akció” sikere érdekében bizonyos személyek tanulmányozását látták a tervezők szükségességnek, akik ellen kvázi főpróbaként akciót hajtana végre a két jelölt.²⁹

A Radványi János meggyilkolására szőtt tervek egy idő után hamvukba holtak – ennek indokait is csak találgatni lehet. Minden bizonnyal szerepet játszottak a javuló magyar–amerikai kapcsolatok, az európai enyhülési folyamat előrehaladása, Radványi talán amerikai állampolgárságot kapott, vagy a gyilkosságot nem akarta vállalni egyik „jelölt” sem. Egy dátum nélküli javaslatban a III/I csoportfőnökség 2-es osztálya a Radványival kapcsolatos operatív munka megszüntetését indítványozta azzal, hogy „a további érdemi munkában szükséges lehetőségekkel nem rendelkezünk”.³⁰ Majd a III/I csoportfőnökség arról tájékoztatta 1974. június 21-i dátummal a III/IV-es csoportfőnökséget, hogy „Radványi János ügyében a III/I csoportfőnökség nem végez operatív munkát.”³¹ Nem sokkal később az egész dossziét lezárták és ezzel a Radványi-ügy hétéves története vége ért.

²⁸ Rendkívüli esemény dosszié RD-19/67. VII.kötet.. 183-184-185. lap.

²⁹ U.o. 113-121.o.

³⁰ Rendkívüli esemény dosszié RD-19/67VI. kötet 77.o.

³¹ U.o. 74.o.